

Arap Edebiyatının Gelişim Serüveni 1

Editör

Doç. Dr. Ahmet YILDIZ

ISBN: 978-625-8414-65-3

Arap Edebiyatının Gelişim Serüveni 1

Editör

Doç. Dr. Ahmet YILDIZ

Yazarlar

Mevlüt ÖZTÜRK, Halis DEDE, Halil İbrahim KOCABIYIK, Yusuf BİLDİK, Mustafa İBİŞ,
Ahmet YILDIZ, Ramazan BEZCİ, Orhan İYİŞENYÜREK

Anahtar Kelimeler

Arap Dili ve Belagati, Arap Dili ve Edebiyatı, Arap Dili Eğitimi, Arap Şiiri, Arap Nahvi,
Arap Romanı

Key Concepts

Arabic Language and Rhetoric, Arabic Language and Literature, Arabic Language
Education, Arabic Poetry, Arabic Grammar

ŞELÂLE OFSET

Fevzi Çakmak Mah. Hacı Bayram Cad. No: 22 Karatay / Konya

MATBAA SERTİFİKASI: 46806

Konya, Ekim 2022

PALET YAYINLARI

Mimar Muzaffer Cad. Rampalı Çarşı No: 42 Meram / Konya
Tel. 0332 353 62 27

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINCI SERTİFİKASI: 44040

Modern Dönemde Mısır'da Şiirin Durumu

Mustafa İbiş*

Giriş

Modern Arap şiiri ve gelişimi ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bunların bir kısmı, öncekilerin tekrarı bazıları da kısmi ve dar çerçevede ele alınan çalışmalardır. Diğer bazıları ise felsefi veya ideolojik olup, konuyu realist biçimde ele alıp muhatabı bilinçlendirmekten çok onu, tartışmaların girdabına sokan çalışmalardır. Modern şiir ile ilgili yapılan çalışmalar, zikredilen tüm karmaşıklıkla beraber, modern dönemi anlamamıza yardımcı olduğu inkâr edilemez. Bu çalışmada, modern şiirin gelişim evreleri ve bu dönemdeki şiirin anavatanı sayılabilecek modern Mısır şiirinin sanatsal boyutu ele alınacaktır. Araştırmada öncelenen durum, modern şiirin dışında kalan durumları veya şiirin sosyokültürel yönlerini inceleme olmayıp, bunun modern dönemde yeniden küllerinden doğan bir sanat eseri olarak incelenmesidir. Bu çalışma, bu konuda derlenen çalışmaların en kapsamlısı hayali güdülmemekle birlikte, okuyucuyu sonuca götürmeyi ve onu ileriye taşımayı hedeflemektedir.

Arap şiiri, uzun süre geçirdiği duraksamadan sonra modern dönemle birlikte yeniden sıçrama göstermiştir. Bu sıçrama, gelecekselciler tarafından hoş karşılanmasa da şiire yeni bir çehre getirdiği için özellikle halk tarafından rağbet görmüştür. 19. yüz-

* Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı. <https://orcid.org/0000-0001-5457-3697>

yılda modern hareketlerin etkisinden nasibini alan şiir, bu dönem ile birlikte yeni bir evreye girmiştir. Modern Arap şiirinin gelişimi, sosyo-kültürel ve siyasi olaylarla ilişkilendirilse de bunun daha çok içgüdüsel ve yeni gelişen çağın gereksinimlerini karşılayan ve bu yüzden önü alınamayan bir modern sanat şeklinde geliştiği mülahaza edilmiştir. Bunu, tamamen Avrupa'daki gelişmelerden bağımsız ele almak mümkün olmasa da tümüyle onunla irtibatlandırmak da yanlış ve haksız olacaktır.

Bu çalışma, yıllar içinde önemli değişikliklere sahne olan Mısır Arap şiir sanatının gelişimini ortaya koymak açısından önemlidir. Burada, modern şiiri etkileyen birçok faktör bir araya toplanmaya çalışılmıştır. Bir yandan, şiiri ve bunun öznesi şair ve eleştirmeni çevreleyen harici olaylardan bahsederken diğer yarıdan, içten içe insanların ruh haline paralel gelişen dâhili faktörlerin etkisi irdelenmiştir. Şairi ve dolayısıyla şiiri etkileyen birçok faktör vardır. Şairin eğitim aldığı medrese, okuduğu kitap, seyahat ettiği beldeler, kurduğu sosyal ilişkiler ve onu çevreleyen kültürel miras onun kişiliğini oluşturan etmenlerdir. Şair için, kişiliğini oluşturan faktörleri şiirine yansıtmak ne derece önem arz ediyorsa aynı zamanda yaşadığı ruh halini ve kendini sarmalayan zamanın ve mekânın hissettiklerini yansıtmak da o derece önemlidir. Ele alınan konu, geçmişten kalan kültürel şiir mirasının yenilenmesi şeklinde mülahaza edilse de sanatın yenilenen ruhunu göstermesi yönüyle ele avuca sığmayan bambaşka bir sanatın paradigmasını ortaya koymaktadır.

1. Modern Dönem Öncesinde Mısır'da Edebi Hayat

Modern Dönemde Mısır'da şiirin durumunu ele almadan önce, Mısır'da edebi hayatın durumunu bilmek gerekir. Bu başlıkta, 18. ve 19. yüzyılın başlarında Mısır'ın edebi hayatına ve şiirin durumuna kısaca değinilecektir. Böylece, bu dönemdeki edebi gelişmelerin, modern şiir üzerinde ne ölçüde bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkacaktır.

Modern Dönem öncesinde, Mısır'ın edebi hayatına bakıldığında diğer Arap ülkelerinde de olduğu gibi bunun, sönük kaldığı ve bir duraksama içinde olduğu görülecektir. Mısır'da, daha önce Eyyübîler ve Memlûkler tarafından kurulan mekteplerin birçoğu kapanmış veya işlevsiz duruma gelmişlerdir. Arap kültürünün dışa yansıyan yüzü, Ezher Üniversitesi'di. Burada, İslami ilimlerin yanı sıra dil, tıp ve felsefe bilimi öğretiliyordu. Fakat buradaki eğitim de Fatımiler, Eyyübîler ve Memlûkler dönemiyle kıyaslandığında çok cılız olduğu ortadadır.¹

Modern dönemde, bilimsel özgün çalışmalar yerine, daha çok klasik dönemde ele alınan metinlere şerh ve talikler yapılmıştır. Bu durum, daha önce özgün biçimde işlenen sanatlardan kopmaya sebep olmuştur. Bu dönemde, büyük din âlimi İmam Şâfiî (öl. 204/820), İslam kültürünün yetiştirdiği önemli mütefekkir Fârâbî (öl. 339/950) ve sosyal toplum çalışmalarının önde gelen ismi İbn Haldûn (öl. 808/1406) gibi kimseleri anlayacak veya kitaplarını mütalaa edecek kimse bulmak neredeyse imkânsızdı. Artık büyük hacimli ansiklopedik çalışmaların yerini, sayılı sayfalardan oluşan basit risaleler almaya başlamıştır.²

Modern dönem öncesi, 18. yüzyılda gerek Mısır gerek Irak ve Suriye ve gerekse Lübnan ve Kudüs gibi diğer İslam diyarlarında, geleneksel İslami eğitim geleneği vardı. Özellikle Ezher Üniversitesi, birçok eğitim alanında canlılığını korumaktaydı. Kahire'deki diğer medreseler ise onun yörüngesinde hareket ediyorlardı. Irak'ta ise Moğol istilasını nedeniyle çoğu yok olmuş kültürün kalıntıları mevcuttu. Özellikle Bağdat, Halep, Musul ve

¹ Şevkî Dayf, *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır fî Mısır* (Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, 1957), 12,19.

² Dayf, *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır*, 19-20; Halil İbrahim Kocabıyık, "Arap Dilinde Okuma Kavramı", *Kilitbahır Dergisi* 17/110 (2020), 110-142; M. Rami Awwad - Halis Dede, *Zühd Öğüt ve Hikmet Bağlamında Arap Şiirinden Seçme Kasideler*, ed. Ali Sevdî (Ankara: Sonçağ Akademi, 2022), 72-81.

Basra'nın yanı sıra Necef ve Kerbela'daki Şii okulları, geleneksel eğitimini sürdürmekteydiler.³

18. yüzyılda Mısır ve Irak'taki eğitim, İslam kültürüyle sınırlıyken Suriye'de eğitim, tamamen bununla sınırlı değildi. Suriye'de kiliselerde, Süryanicenin yerine Arapça okutulmuş ve ilk defa modern Arap edebiyatında, Hristiyan geleneğinin izleri görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde Mısır'da eğitim, daha içe kapanıkken Suriye'de durum bundan farklıdır. Suriye'deki bazı öğrenciler, ilmi araştırmalar için başka diyarlara göç ediyorlardı. Bazıları ise ilmi çalışmalar için Türkiye'de İstanbul'u tercih ediyorlardı. Halep'te Hristiyan kesimle başlayan modern Arap edebiyatı akımı, Lübnan'a doğru yayılmaya başladı. On yedinci ve on sekizinci yüzyılda Halep'te, birçok Hristiyan ve Müslüman edebiyatçı yetişti. Bu dönemde, Müslüman ve Hristiyan bilim insanları arasında sıkı bir bağ vardı. Buradaki Hristiyan bilim adamları, Arap dilinde o derece ilerlediler ki artık nesir ve şiir alanında nüfuz sahibi durumuna geldiler. İşte bu bilim insanları, buradaki Arap dili ve edebiyatı meşalesini, Lübnan'a taşıdılar.⁴

Arap edebiyatı, 18. yüzyılda Avrupa ülkelerinin de belirli etkisiyle, özellikle Arapça konuşan Hristiyanlar arasında güçlenmeye başladı. Gerek Halep'te ve gerekse Lübnan'da edebi çalışmaların başını, Hristiyan bilim insanları çekiyordu. Her iki ülkede de edebi faaliyetler manastırlarda, dini kurumlarda ve bunlara bağlı okullarda yoğun şekilde devam etmekte ve bu sayı günden güne artmaktaydı. Özellikle Lübnan, siyasi ve kültürel anlamda Avrupa'yla çok sıkı ilişkiler içindeydi. Lübnan'daki birçok Mârûnî din adamı, Roma'daki Mârûnî Enstitüsü'nde oku-

³ Corcî Zeydân, *Târîhu âdâbi'l-luğati'l-'Arabiyye* (Kahire: Müessesetu Hindâvî, 2013), 4/1283; Selmâ el-Hadrâ el-Ceyûsî, *el-İtticâhat ve'l-harakât fi 'ş-şî'ri l-'Arabiyyi l-hadis*, çev. Abdülvâhid Lü'lû (Beyrut: Merkezu Dirâsâti'l-vahdeti'l-'Arabiyye, 2007), 29-32.

⁴ Abbâs Mahmûd Akkâd, *er-Rahhaleh (Kâf)*, *Abdurrahmân el-Kevâkibî* (Kahire: el-Meclisü'l-A'lâ liri'âyeti'l-funûn ve'l-Âdâbi ve'l-'Ulûmi'l-İctimâ'yye, 1959), 20-21; el-Ceyûsî, *el-İtticâhat ve'l-harakât*, 31-32.

yordu. Burada yetişen ünlü bilim insanları, Arapça'dan tarih ve teolojiye dair bir dizi kitabı, Avrupa dillerine tercüme ettiler.⁵ Bu dönemde Lübnan'da birçok okulda, Avrupa dilleri ders olarak okutuluyordu. Mârûn Abûd, konuyla ilgili şunları aktarır: “Mısır’ın işgali sırasında yabancılara tercümanlık yapanlar, bu okullarda eğitim gören kimselerden oluşuyordu”. Abûd’a göre; Lübnanlılar, doğu ile batı arasında kültür elçiliği görevini üstlenmişlerdir.⁶

18. yüzyılda, doğudaki Hristiyan edebiyat kültürünü etkileyen en önemli isimlerden biri, Peder Garmanos Farhât’tır (öl. 1670-1732). Farhât, Arap edebiyatına hâkim sözlük bilimci, gramerci ve aynı zamanda şair bir isimdir. Suriyeli bu edebiyatçı, Halep’te hem Müslüman hem de Hristiyan bilim insanlarından ders almıştır. Hristiyanlığa dair birçok temayı, Arap şiirine aktarmıştır. Onun görüşleri, sonraki yıllarda da Modern Arap edebiyatındaki canlılığını korumuştur.⁷

Arap dünyası 19. yüzyılın başında, özellikle iki farklı kültürel akımla karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan biri, İslamî ikincisi ise, Hristiyan kültür akımını temsil eden kanallardır. İslamî kanal, Kahire’yi Şam ve Halep’e bağlayan kanaldır. Bu kanal aynı zamanda Irak’la ilişkiyi kesmemiştir. Çünkü Irakta bulunan Sünni âlimler, Kahire’deki bilim insanlarıyla ilişki içindeyken, Şii âlimler de Suriye’deki Şii âlimlerle ilişki içindeydiler. Hristiyan kültürünü temsil eden kanal ise, Halep’i Lübnan’ın dağlarına bağlamaktaydı. 19. yüzyıldaki bu durum, daha sonraları modern edebiyat reformlarıyla birlikte, birçok gelişmeye sahne olmuştur. Modern Arap edebiyatı hareketleri, Mısır’dan önce Suriye ve Lübnan’da başlamıştır. Hareketlerin Mısır’a sirayet etmesiyle, bunun geniş sahalara yayılmasını sağlamıştır. Aynı şekilde mo-

⁵ Levîs Şeyhû el-Yesû’î, *el-Âdâbü’l-‘Arabiyye fi’l-‘karn’t-tasi’ ‘aşar* (Beyrut: el-Matba’atü’l-Kâsûlikiyye, 1924), 1/6-13.

⁶ Mârûn Abûd, *er-Ruûs* (Beyrut: Dârü’l-Mekşûf, 1959), 256-257.

⁷ Mârûn Abûd, *Ruvvâdu’n-Nahhâti’l-Hadise* (Beyrut: Dârü’l-İlm li’l-melâyîn, 1952), 30-31; el-Ceyûsî, *el-İtticâhat ve’l-‘harakât*, 33.

dern Arap edebiyatı, ilk önce kendini nesirde, daha sonraları ise şiirde göstermiştir. Yeni fikir ve temaların şiire yansımalarıyla, insanların zihnine, Arap edebiyatındaki modernizmin geçici olmadığı, aksine vazgeçilmez olduğu fikri aşıl原因mıştır.⁸

2. Modern Dönemin Başında Mısır'da Edebiyat ve Şiir

15. yüzyılda, Moğolların Anadolu ve Doğu Arabistan'a yaptığı istilalardan sonra Mısır'daki âlimlerin birçoğu, Bizans medeniyetinin çöküşüyle birlikte Avrupa'nın içlerine doğru göç etmek zorunda kaldılar. Göç eden bu bilim insanları, yeni bir medeniyetin doğuşuna öncülük ettiler. Arap dünyasındaki gelişmelerin başlangıcı ise Napolyon'un 1798 yılında Mısır'ı işgaliyle başlamıştır. Bu dönemle birlikte, Mısır halkı ve ona düşman kimseler arasında, kıyasıya bir mücadele başlamıştır. Bu işgalin birçok olumsuz yönlerinin yanında, halkın birbiriyle kenetlenmesine ve bağımsızlık mücadele ruhunun gelişmesine sebep olmuştur. Mısır halkı, daha önce hiç görmedikleri bir medeniyetle tanışmışlardır. Napolyon, beraberinde farklı alanlarda uzmanlaşmış bilim adamlarını getirmiş ve Mısır Bilimsel Akademisini kurmuştur. Bu durum, Mısırlıların yeme, içme, giyinme, müzik, oyun-eğlence, kültür ve edebiyat gibi hayatlarının tüm alanlarında değişime sebep olmuştur.⁹

18. yüzyıl ile 19. yüzyılın başlarında, Mısır'da çeşitli laboratuvarlar oluşturulmuş, 1822 yılında Bûlâk adlı matbaa kurulmuş ve aynı yıl yine el-Vakâ'iu'l-Mısriyye adlı gazete yayınlanmaya başlanmıştır. Özellikle Süveyş kanalının açılmasıyla, Mısır ile Avrupa arasındaki bağ her yünden güçlenmiştir. Bu dönemde, birçok bilim insanı ilmi çalışmalar yapmak için Avrupa'ya gönderilmiş ve birçok İlmi Enstitüler kurulmuştur. Aynı şekilde bu dönemde, Avrupa dillerinde yazılan kitapların tercümeleri yapılmış ve birçok kitap bastırılmıştır. Bu gelişmeler, Mısır edebiyatına büyük etki etmiştir. Bilim insanları, daha önce yakın dö-

⁸ el-Ceyûsî, *el-İtticâhat ve'l- ħarakât*, 33-34.

⁹ Dayf, *el-Edebü'l- 'Arabiyyü'l-mu 'âşır*, 11-12.

nemde ele alınan belagatin kördüğüm edebi sanatlarıyla bezenmiş eserleriyle haşır neşir iken, artık Avrupa'nın edebi sanatı, İbn Mukaffa'nın (öl. 142/759) *Kelîle ve Dimne* adlı eseri ve Câhiz (öl. 255/869) ve İbn Haldûn (öl. 808/1406) gibi bilim insanların bastırılan eserleriyle tanışmış ve farklı biçimdeki sanatsal üsluplara muttali olmuşlardır.¹⁰

Mısır'da, birçok alanda yapılan yenilikler ile ilmi çalışmalar, 19. yüzyılın yarısından itibaren meyvesini vermeye başlamıştır. Bunda, özellikle daha önce Dil Mektebi'nin başına getirilen Rifâa Râfi' et-Tahtâvî'nin (öl. 1801-1873) rolü büyüktür. Tahtâvî, 1826 yılında Paris'e gönderilen ilk ilmi heyetlerin başında yer almaktadır. O, Paris'te kaldığı beş yıl boyunca birçok ilmi çalışmaların yanında Fransa'daki ilmi ve edebi gelişmeleri yakından takip etmiştir. Kaleme aldığı *Tahlişü'l-ibrîz fî telhîsi bârîz* adlı eserinde, sadece Fransa'daki yaşam biçiminden değil buradaki fikri düşüncelerin altyapısından da bahsetmiştir.¹¹ O, tercüme hareketlerin öncülerinden olup bu dönemde, uzun süre neşriyat hizmetinde bulunan en önemli gazetelerden biri el-Vakâ'i'u'l-Mısriyye adlı gazetede yazı yazmıştır. Tahtâvî, farklı alanlarda eser vermiş ve birçok ilmi çalışmaya imza atmıştır.¹²

Modern dönem öncesinde gerileyen ve duraksayan ilmi çalışmalar, edebi hayata da yansımıştır. İnsanların ruhunu okşayacak bir yazar veya şair bulmak zor olmuştur. Arap şiiri, gelişen olayları ve halkın duygularını yansıtmaktan uzaktı. Şairlerin yaptığı, eski kasideleri taklit etmekten başka bir şey değildi. Şairler,

¹⁰ Dayf, *el-Edebü'l-'Arabiyyü'l-mu'âşır*, 42; el-Ceyûsî, *el-İtticâhat ve'l-harakât*, 34-35; Halil İbrahim Kocabıyık, "Ebû Hayyân ve El-Bahru'l-Muhît Adlı Tefsiri (II)", *Akademik Platform Dergisi* 3/3 (2019), 378-388.

¹¹ Rifâa Râfi' et-Tahtâvî, *Tahlişü'l-ibrîz fî telhîsi Bârîz* (Kahire: Müessesetu Hindâvî, 2011), 33-309.

¹² Cemaluddîn eş-Şeyâl, *Rifâa et-Tahtâvî (Ze'imü'n-nahdâti'l-fikriyye fî 'aşri Muhammed Ali)* (İngiltere: Müessesetu Hindâvî, 2020), 72-83; Dayf, *el-Edebü'l-'Arabiyyü'l-mu'âşır*, 30; Halil İbrahim Kocabıyık, "Ebû Hayyân ve el-Bahru'l-Muhît Adlı Tefsiri", *Akademik Platform Dergisi* 3/2 (2019), 195-208.

önceki kasideleri tahmis¹³, tasbî¹⁴ ve taştîr¹⁵ gibi çeşitli şekillere sokup dile getiriyorlardı. Onlar, şiirlerinde belagatin birçok sanatından yararlanmayı hedefliyorlardı. Bu durum ise zorla işlenmiş, duygulara yansımaya ve anlaşılma-yan edebi türlerin oluşumuna sebep oluyordu. Hatta Arap şiirinin sürekli temasını oluşturan mersiye bile, yeni bir temayı oluşturmaktan uzak, önceden beri tekrarlanan ifadelerden ibaretti.¹⁶

19. yüzyılın başlarında ele alınan şiirler, önceki şiirleri taklit etmekten öteye geçemiyordu. Türlerinin en iyisi olmaktan uzak olup, değişime uğrayan nesiri biraz geriden takip ediyordu. Bununla birlikte, şiirin bir arayış içinde olduğu ve modern dönemin fikri yapısını benimsediği ve artık onunla yürümeye çalıştığını da söyleyebiliriz. Yenilikçi akımı benimseyen ilk isimlerden biri, şair Fâris eş-Şidyâk'tır (öl. 1305/1887). Şidyâk'ın divanının mukaddimesinde yer alan görüşleri, modern dönemin ruhunu yansıtan ilk görüşlerdir. O, şairlerin; şiir için seçtikleri kavramların manaya uygun, basit, üslup ve mana bakımından uyumlu olması gerektiğini belirtir. Ancak iyi şiirin mahiyetini belirtmekle birlikte, divanında yer verdiği medih şiirlerindeki taklitçi üslubu ve kullandığı grift ve okuyucuyu yoran belagat sanatları, onun zihin hayatının en azından henüz şiir için pratiğe geçmediğini göstermektedir.¹⁷

¹³ Bir kasidede, her beytin önüne aynı vezin ve kafiye de üç mısra getirerek beyitleri beşe çıkarmak suretiyle yapılan edebi bir sanat türüdür.

¹⁴ Bir kasidede, her beytin önüne aynı vezin ve kafiye de beş mısra getirerek beyitleri yediye çıkarmak suretiyle yapılan edebi bir sanat türüdür.

¹⁵ Bir kasidede, her beytin önüne aynı vezin ve kafiye de iki mısra getirerek beyitleri dörde çıkarmak suretiyle yapılan edebi bir sanat türüdür.

¹⁶ Dayf, *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır*, 30,36; el-Ceyûsî, *el-İtticâhat ve'l-harakât*, 46.

¹⁷ Fâris Şidyâk, *Kenzü'r-regâ'ib fî münteḥabâti'l-Cevâ'ib* (Astana: Matba'atü'l-Cevâ'ib, 1292), 3/2-8; Dayf, *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır*, 30, 36; el-Ceyûsî, *el-İtticâhat ve'l-harakât*, 47; Atilla Çetin, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995), 12/168-170.

19. yüzyılda Arap şiiri, gerek Mısır'da olsun gerek diğer Arap ülkelerinde olsun aynı kusurlardan muzdaripti. Abbâs Mahmûd el-Akkâd (1889-1964), Mahmûd Sâmî el-Bârûdî (1839-1904) ve bazı istisna şairler dışındaki şairlerin, mevki sahibi ve zenginlerin saraylarıyla nasıl temas halinde olduklarını anlatır. 19. yüzyılın ünlü Mısır şairleri, hatipleri, gazetecileri ve yazarları sarayların ve seçkin kimselerin konseylerinde dolandıklarını rivayet edilir.¹⁸

19. yüzyılın başlarına kadar Mısır'da ele alınan şiir, halkın duygu ve düşüncelerine sirayet etmemektedir. Bu asrın ortalarından itibaren durum değişmeye başlamıştır. Mısır'da yapılan reformlar, diğer alanlarda olduğu gibi edebiyat ve şiirde etkisini göstermeye başlamıştır. Mısırlılar, hak ve özgürlük duygularıyla dolmuş ve her alanda bu duyguyu hissetmek istemişlerdir. Özellikle eğitim için Avrupa'ya gönderilen bilim insanlarının ülkelelerine geri dönmesi ve sonrasında yüksek mevkilere getirilmesi, Mısır'ın kötü talihini değiştirmiştir.¹⁹ Ayrıca tarihi Reşîd Taşî'nin (Rosetta Taşı) keşfedilmesi, Mısır arkeolojisi ve müzesinin kurulması Mısır için yeniliğe açılan en önemli adımlardandır.²⁰ Bu keşiflerle birlikte, artık sadece Takıyyüddîn Ahmed el-Makrizî'nin (öl. 845/1442) Mısır'ın tarihiyle ilgili anlattıkları değil, daha önceki dönemlerde var olan tarih de bilinebilmekteydi. Bu dönemde, eski şiir divanları basılmış ve Mısırlılar, aşına olmadıkları şiir örnekleriyle karşılaşmışlardır. Bu sayede, Abbasi ve İslam öncesi dönemlere uzanan şiirlere muttali olma şansı bulmuş ve önceki şiirlerin nasıl doğal ve titiz biçimde ele alındığına şahit olmuşlardır. Mısırlılar, Cahiliye dönemi şairlerinden İmrûülkays (öl. 25/645) ve Abbasi dönemi şairlerinden Cerîr (öl. 110/728) gibi kabilesini ve olayları doğal, şeffaf ve belagat sanat

¹⁸ Abbâs Mahmûd Akkâd, *Şu'arâ'u Mısr ve biâtuhum fi'l-ceyli'l-mâdî* (Kahire: Mektebetü'n-Nahdati'l-Misriyye, 1950), 19, 88-97.

¹⁹ Akkâd, *Şu'arâ'u Mısr*, 8-19; Dayf, *el-Edebü'l-'Arabiyyü'l-mu'âşır*, 41.

²⁰ İbrâhîm Annânî, *Hicru Reşîd ve İlmü'l-Misriyyât (Dirâsât fi'l-luğati'l-Misriyyeti'l-kadîme ve rumûzihâ)* (Kahire: Dârü'l-Kutüb, 1999), 3-54.

kaygısı gütmeyen pek çok şiir üslubuna vakıf olmaya başlamışlardır. Ayrıca, sanatın sanat için olduğunu ve çoğu zaman vasıtaların maksadın önüne geçtiği bilincine varmışlardır.²¹

Mısırlıların, bir yandan antik çağdaki şiirlere, diğer yandan ise yabancıların edebiyatına muttali olmaları onları, ele aldıkları şiir ve üsluplarını değiştirmeye yönlendirmiştir. Şairler, edebiyatın kapalı bedi sanatının yükünden kurtulmaya çalışmış ve daha sade ve özgürlüklerini ifade eden güncel temalara yer vermeye başlamışlardır. Abbasi ve diğer dönemlerdeki önemli koleksiyonların basılması ve akabinde Süveyş kanalının açılması, Batı ile olan ilişkileri güçlendirmiş ve Mısır'ın Avrupa'nın kültür ve edebiyatıyla daha çok hemhal olmasına neden olmuştur.²²

Modern dönemde, Mısır edebiyatına etki eden sebeplerden biri de Suriye ve Lübnan'dan hicret eden bilim insanlarıdır. Çeşitli nedenlerden ötürü ülkelerini terk etmek zorunda kalan bu insanlar, ciddi manada Mısır edebiyatına katkı sunmuşlardır. Özellikle Avrupa edebiyatıyla yakından ilgili olan bu kimseler, Katolik ve Protestan grupların öğretilerinin etkisinde kalmışlardır. Tüm bu faktörlerin etkisiyle, Mısır'daki edebi hayatın değişime uğraması vazgeçilmezdir. 19. yüzyılın ikinci yarısı, Mısır için hem siyasi hem sosyal hem de edebiyat için Reform çağıdır. Mısır, birçok reform hareketinde başarısızlığa uğrasa da duygu ve düşünce hayatlarını ilgilendiren konularda gelişim devam etmiştir. Somut yöndeki aksamalar, zihin ve düşünce hayatını etkilememiştir.

Mısır'da Modern dönemde gelişen olaylar, şairleri ilk zamanlardaki ihtişamlı günlere dönmeye sevk etmiştir. Bundaki amaç, hem şiirin kaybolan canlılığını geri getirmek hem de diğer Arap ülkelerine örnek olmaktır. Gelişen edebiyat ve şiir ile bir-

²¹ Dayf, *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır*, 41-42.

²² Ahmed Heykel, *Ta'avvuru'l-edebi'l-hadîs fî Mısr (Min evâili'l-karni't-tasi' 'aşara ilâ kıyâmi'l-harbi'l-Kübrâ es-saniye* (Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, ts.), 17-22, 31-37; Dayf, *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır*, 15, 42.

likte, bunları temsil eden ünlü şairler ortaya çıkmaya başlamıştır. Mahmûd Safvet es-Sââtî (öl. 1297/1880), Alî Ebu'n-Nasr el-Menfelûtî (öl. 1298/1881), Abdullâh Fikrî (öl. 1306/1889), Ali Leysî (öl. 1314/1896), Abdullâh Nedîm (öl. 1314/1896) ve Âişe et-Teymûriyye (öl. 1840-1902) bunlardan bazılarıdır. Ancak ne var ki bu şairlerin de şiirlerinde, tam olarak bedi ilminin girift sanatlarından kurtulamadıkları ifade edilmiştir.²³

Tam anlamıyla modern dönemin ruhunu yansıtan şair, Mahmûd Sâmî el-Bârûdî'dir. O, modern dönem şairlerin öncüsü sayılmaktadır. Bârûdî, Mısır'da yapılan birçok reform hareketine ya iştirak etmiş veya öncülük etmiştir. Bu yüzden, Mısırlıların ne hissettiklerini ve neyi arzuladıklarını çok iyi bilmektedir. Onun şiirlerine bakıldığında, bazen klasik şiirleri taklit ettiği bazen de eleştirdiği görülecektir. Fakat onun bu eleştirisi, kimliğini örten bir durum olmamıştır. Şiirlerinde, katıldığı Türk-Rus savaşlarını, sürgünden önceki hayatını ve hissettiği zevk, sıkıntı ve acılarını anlatır. Bârûdî, kötü bir taklit anlayışıyla eskileri taklit etmiyordu. Onun tek arzusu, şiire yeni bir estetik ve saflık kazandırmaktı. Şiirlerinde, kimliği bariz ve kuvvetliydi. Ayrıca şiirlerinde, ulusal egemenlik anlayışını ön plana çıkarmış ve geçmiş ile geleceği mukayese etmeye çalışmıştır. Bârûdî, şiirine yaşadığı dönemin olaylarını aktarmış ve insanların sevinciyle sevinip onların üzüntüsüyle hüznolenerek onların hayatlarına dokunmuştur.²⁴

Modern dönemde, Mısır şiirini tehdit eden olaylardan biri, mahalli lehçelerin ön plana çıkarılmasıydı. Mahalli lehçeleri ön plana çıkaran anlayış, modernizm ile birlikte gelişme gösteren kişisel özgürlük ile ulusal egemenlik anlayışının bir tezahürüydü. Ulusal egemenliği savunan bu anlayış sahipleri, daha da ileriye giderek, Mısır'ın tüm yönüyle bağımsız olabilmesi için edebiya-

²³ Akkād, *Şu'arâ'u Mısır*, 100-103; Dayf, *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır*, 44; el-Ceyûsî, *el-İtticâhat ve'l-ḥarakât*, 59.

²⁴ Akkād, *Şu'arâ'u Mısır*, 120-124; Ömer Desûkî, *Mahmûd Sâmî el-Bârûdî* (Mısır: Dârü'l-Ma'ârif, 1953), 22-52; Şevkî Dayf, *el-Bârûdî: Râ'idü's-şi'ri'l-ḥadîs* (Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, 1964), 46-96.

tının ve dolayısıyla dilinin yerel lehçeye döndürülmesi gerektiği iddiasını savunmuşlardır. Bu görüşe sahip kimseler, Arap dilinin Latin, Fransız, İngiliz, İtalya ve diğer dillerden sıyrılmak gerektiği savunmuş ve Fasîh Arapçanın Ammîce veya Dârîce denilen yerel dile dönüşmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu iddia sahipleri, Fasîh Arapça elbisesinden sıyrılıp duygu, düşünce ve hatta şiirleri yerel lehçelerle ifade etmek gerektiğini savunmuşlardır. Bu yönde ciddi çalışmalar yapılmış, Molière'nin bazı hikâyeleri ile Lafontaine'nin efsaneleri yerel dile aktarılmıştır. Ayrıca bunun için bazı şiir vezinleri seçilmiştir. Ancak yerel lehçeleri ön plana çıkaran girişimler, gerek şiir ve şair çevresinde ve gerekse diğer alanlarda başarılı olamamıştır. Çünkü bu girişimlerin arka planında Mısır'ı geçmiş kültüründen, Kur'an-ı Kerim'den ve Arap ümmetinden ayırmak vardır.²⁵

Modern dönemde, Bârûdî'nin şiire yeni bir üslup kazandırma gayretleri ve bu yöndeki çalışmaları, kabul görmüş ve diğer yeni şairlere ilham olmuştur. Ahmed Şevkî (1868-1932) ve Hâfız İbrâhîm (1871-1932) Bârûdî'den aldıkları ilhamla şiirlerini ele almışlardır. Aynı şekilde Halîl Mutrân (1869-1949) gibi Suriye ve Mısır'dan göç eden şairlerin üslubu da Bârûdî'ninkiyle aynıydı. Bu üç isim, Bârûdî'nin şiirde açtığı çığırı, daha da genişlettiler. Sonraki nesil bunları, "Muhafazakâr Şairler" diye adlandırdı. Bunların, muhafazakâr şairler diye adlandırılması, tamamen gelenekçi şairler olmasını gerektirmez. Onların bu isimle anılması, klasik dönemin edebi sanatlarına güvendikleri ve aynı maksadı güttükleri içindir. Bunlar, öncekilerin boş bıraktıkları konu ve manaları işlemiş ve kendilerine yeni temalar seçmekten de geri durmamışlardır. Şiirlerindeki üslup ve temalar, yeni ile eskiyi birbirine bağlayan köprü mesabesinde. 19. yüzyılın başında,

²⁵ Akkād, *Şu'arâ'u Mısır*, 120-124; Dayf, *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır*, 43-46.

yeni bir hareket başlatan Modern dönemin şairlerine “Diriliş ve Rönesans Şairleri” denmiştir.²⁶

Halil Mutrân’ın şiirlerinde, Batı eğilimi edebiyat sanatının izleri görülmektedir. Onun, lirik türünden ele aldığı kasidesinde, duygu ön plandadır. Şiirinde dile getirdiği bu tema, Batı romantizm şiirleriyle benzerlik göstermektedir. O, bu şiirinde, hüznü ve acıyla dolup taşan şikâyetçi bir duyguya sahiptir. Bunu, çevresinde bulunan doğaya yansıtır ve tüm parçaları, duygularının bir yankısı haline getirir. Daha sonra ise klasik şiirde alışık olmayan bir imaj sergiler. O da; bazı şiirlerini uzatarak, onları duygusal düşüncelere boğmadan Batıların tarzında hikâye haline dönüştürür. Mutrân, bu anlamda Arap şiirinin ilk hikâye ve dramatik şiir türünün öncülerinden sayılmıştır. Aynı şekilde Ahmed Şevkî de Fransız edebiyatı alanında eğitim görmüş, Victor Hugo gibi şairlerden etkilenmiş ve ondan tercümeler yapmaya çalışmıştır. Lamartin’in “Göl” şiirini tercüme etmiştir. La Fontaine’nin efsanelerini taklit etmiş ve hayvanları konuşturarak şiirler yazmıştır. Hâfız İbrâhîm ise daha çok Bârûdî’nin yolunu tercih edip, Batı edebiyatına pek yönelmemiş ve onu taklit etmemiştir. Onun ilgi alanı, daha çok klasik edebiyattır. Bununla beraber, günün ruhunu yansıtmaktan da geri kalmamıştır.²⁷

Modern dönem öncesinde şiir, daha çok belli bir çevrenin ilgi odağı olup sınırlı sayıdaki el yazması nüshalardan oluşmaktaydı. Şair, çoğu zaman belli bir çevreyi, örneğin bir halifeyi ve sultanı veya etrafında yaşayan kültürlü ve filozof takımından kimseleri razı etmenin peşindeydi. Böyle olunca, seçilen lafızlar, halk tabakasına göre seçilmemekte aksine daha aristokrat gibi dar bir kesime göre belirlenmekteydi. Şair, bu elit kesimin sofrasında oturup genelde onları övmekteydi. Bu nedenle, bu dönemde en

²⁶ Akkād, *Şu‘arâ‘u Mısr*, 8-20, 120-124, 155-188; Şevkî Dayf, *Şevkî şâ‘irü’l-‘aşri’l-hadîş* (Kahire: Mektebetü’l-Üsra, 2010), 9-42; Dayf, *el-Edebü’l-‘Arabiyyü’l-mu‘âşır*, 46-47.

²⁷ Halil Mutrân, *Dîvânü’l-Halil* (Beyrut: Dâru Mârûn ‘Abbûd, 1977), 2/267; Dayf, *el-Edebü’l-‘Arabiyyü’l-mu‘âşır*, 46-47, 123-128.

parlayan şiir türü, medihti. Şair, methettiği bu kimselerin iltifatıyla belli makam veya servete nail olurdu. Modern dönemle birlikte, şairlerin mecra alanları genişlemiştir. Matbaa ve gazetelerin yayılmasıyla, şiirin okuyucu ve meraklı kitlesi değişmiştir. Şiirler, gazete ve matbaa sayesinde her kesime ulaşıyordu. Artık şair, belli bir elit tabakayı razı etme derdinde değil, aksine tüm halka mesaj vermek ve daha geniş kitleyle kucaklaşmak derdindeydi. Bunun için şairler, üslubunu sadeleştirme derdine girmiş ve garip lafızlar kullanmamaya başlamışlardır. Bundan böyle şair, ne hissettiğinden daha çok, halkın ne hissettiğiyle meşguldü. Bu sayede şairler, eski özgün ve güzel üsluplarına geri dönmüşlerdir. Çünkü Cahiliye dönemi şairi, kendinden daha çok kabilesini över ve onunla övünürdü. Yine birini yermek istediğinde ise bağlı olduğu kabilesini yererdi. Dolayısıyla Cahiliye şairi, kabilesinin ve yaşadığı sosyal çevrenin şairiydi.²⁸

Modern dönemin en önemli şairlerinden Ahmed Şevkî, Hâfız İbrâhîm ve Halîl Mutrân yaşadığı toplumdan teveccüh görmüş birer halk şairleridirler. Şevkî ve Hâfız, beraber yaşadıkları toplumun siyasetinden, dininden, ıslahatlarından ve sosyal olaylarından etkilenmiş ve bunları şiirlerine aktarmışlardır. Mutrân ise sosyal çevresinin şairi olmakla birlikte, şair kimliği ve duygusal yönü daha ağır basmaktadır. Bu şairler, her yönüyle yaşadıkları toplumun aynası olmuşlardır. Örneğin Şevkî ve Hâfız şiirlerinde, Mısır'ın düşünce hayatında izler bırakan Cemâlüddîn el-Afgânî (1838-1897) ve Öğrencisi Muhammed Abduh'dan (1849-1905) bahseder. Aynı şekilde bu şairler, şiirlerinde Osmanlı hilafetinden, Türkiye'den ve halifesinden, savaşlarından, zaferlerinden ve mağlubiyetlerinden bahseder. Bahsettikleri konulardan biri de bu dönemde ön plana çıkan kadın hakları ve özgürlükleridir. Kısaca, toplumu etkileyen küçük ve büyük ne varsa bu şairlerin şiirinde görebilmek mümkündür. Bu üç şair, Mısır'ın simge isimleridir. Mısır'da, bu üç isimden başka İsmâîl

²⁸ Dayf, *el-Edebü'l-'Arabiyyü'l-mu'âşır*, 30-37; Akkād, *Şu'arâ'u Mısır*, 3-6.

Sabrî (1854-1923), Mustafâ Sâdık er-Râfî (1881-1937), Ahmed Muharrem (1877-1945), Ahmed el-Kâşif (1878-1948) ve Muhammed Abdulmuttalib (1871-1931) gibi şairler de mevcuttu. Bunlar da aynı şekilde sosyal olayları dile getiren halk şairleriydi. Modern dönemde Mısır'da şiir, diğer Arap ülkelerine nispeten daha parlak bir konuma sahipti. Nasıl ki Emevi döneminde hicaz ve Irak, Abbasi döneminde Irak, Seyfuddevle döneminde Şam ve Müslüman Emirlikler Döneminde Endülüs şiirde en parlak dönemini yaşamıştır, aynı şekilde modern dönemde de Mısır, şiirde en parlak günlerine kavuşmuştur.²⁹

3. Modern Dönemin Gelişim Evresinde Mısır'da Şiir

Mısır'da 20. yüzyıla gelindiğinde, İngiliz ve diğer Batı edebiyatıyla yetişmiş bir nesil ile karşılaşmaktayız. Onlara göre, bir önceki nesil “Diriliş ve Rönesans Şairleri”nin şiirleri, psikolojik yaşamları ile çevrelerindeki evrenin yaşamını yansıtmamaktadır. Aksine, sıradan hayatın olağan hayatını yansıtmaktadır. Aynı şekilde şiirlerinde, İnsan hayatına dair duygu, içgüdü ve dış görünüşü üzerinde nadiren durmaktaydılar. Üslup ve vezinlerinde ise eski Arap şiirine bağlılıklarını abartmışlardır. İşte yeni nesil şairlerin bu görüşleri, onların önceki nesilden ayrıştığını göstermektedir.³⁰

Modern dönemdeki yeni kuşak şairler, şiiri anlama ve görselleştirmede bir önceki nesilden farklılık göstermiştir. Yeni nesil şairleri şiirin, özel anlamıyla değil genel anlamda insanı çevreleyen; iyi, kötü, acı ve sevinç gibi ruhun bir ifadesi olmasını istemişlerdir. Aynı şekilde şiirin, doğanın ve ona aşıl原因an gerçeklerin ve sırlarının bir ifadesi olmasını isterler. Onlara göre şiir, milli bir teselli olmadığı gibi ümmetin başına gelen olayların kaydını tutmak için de değildir. Bilakis şiir, her şeyden önce şairin ruhunu dolduran insani duyguların bir tasviridir. Şair bu-

²⁹ Dayf, *el-Bârûdî*, 51-54.

³⁰ Tâhâ Hüseyin, *Min edebinâ el-Mu'sır* (Kahire: Müessesetu Hindâvî, 2012), 23-26; Dayf, *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır*, 58.

nunla, kendisinin kâinatla ve etrafındaki diğer olaylarla olan ilgisini tasvir eder. Mısır'da yetişen bu kuşak, bir önceki kuşak gibi Fransız edebiyatından değil, İngiliz edebiyatından ve onun lirik şiirinden ilham almaktaydı. Bu yeni akım şairler, Batılı şairleri taklit etme ve aynı kalıpları kullanma yoluna gitmemiş, aksine ondan esinlenip ilham almış ve bu şiir sahipleriyle sürekli iletişim halinde olmuşlardır.³¹

Yeni nesil şairlerin öncüsü, Abdurrahmân Şükrî'dir (1886-1958). Daha sonra İbrâhîm el-Mazîni (1890-1949) ve Abbâs Mahmûd el-Akkâd (1889-1964) gelir. İlk iki isim, öğretmen lisesinden mezun olmuş, Akkâd ise kendi gayretleriyle şair ve eleştirmenlerin gördüğü eğitimle donanmıştı. Kısa bir süre sonra bu üç isim birleşerek, şiire yeni bir soluk getirmiş ve onu geniş kesime ulaştıran harika bir şiir okulu açmışlardır. Abdurrahmân Şükrî, 1909 yılında bu okuldaki ilk çalışmasını gerçekleştirmiş ve "*Ḍav'ü'l-fecr*" yani "*Şafağın Işığı*" anlamında bir şiir kitabı yayınlamıştır.³² O, şiirlerinde yeni bir zevkin peşindeydi. Şiirleri, samimi bir kalpten kaynaklanan genel insani anlamları, hisleri ve etrafındaki doğanın ona ilham ettiği şeyi ele alıp inceliyordu. Bu şiirler, diriliş şairlerinin çoğunun ele aldığı, topluma veya başkasına ait bir şiir değil, aksine tam bir öznelliğe sahip şiirlerdir. Yeni akımın bu şiiri, kişinin içgüdülerini, sırlarını ıstıraplarını ve düşlerini dile getiren ifadelerdir. Aynı şekilde şiirleri, kâinatın ve tılsımları, bilmeceleri ve sırlara dair anlamları tercüme eden ifadelerdir. Yeni neslin bu sübjektif eğilimli şiirlerine, şiddetli bir karamsarlık eşlik eder. Çünkü hayat, acılarla çevrili ve insanlık, sayısız ve sayılamayacak kadar talihsizliklerle karşı karşıyadır. Şükrî, bu durumu divanında, derin üzüntü içinde tasvir etmektedir. Şevkî Dayf, bunu şöyle betimlemektedir: "*Şayet, Şükrî'nin bu hüznü dolu şiirine bir renk verilmek istense buna, 'simsiyah*

³¹ Hüseyin, *Min edebînâ*, 23-26; Dayf, *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır*, 58-59; Akkâd, *Şu'arâ'u Mıṣr*, 191-192.

³² Abdurrahman Şükrî, *Dîvânü 'Abdirrahmân Şükrî* (İngiltere: Müessesetu Hindâvî, 2017), 7-68.

şiiir' ifadesini kullanırdık. Çünkü onun şiiiri, hüüzün ve insanın içini karartan anlamlarla doludur." Şükrî'nin bu tasvirleri, daha önceki edebiyatçılardan İbn er-Rûmî (öl. 283/896) ve Ebü'l-Alâ (öl. 449/1057) gibi klasik şairlerde görölse de O, daha çok İngiliz ve Fransız şairlerinden esinlenmiştir.³³

19. yüzyılda, Fransa'ya hâkim olan ve İngiltere'ye sirayet eden hüüzün ve ıstırapla dolu lirik romantizm şiiiri, yirminci yüzyılda Mısırlı şairlerde, özellikle Abdurrahmân Şükrî'de etkisini göstermiştir. Fakat Batıdaki bu şairler, bir müddet sonra bu türdeki ve antik dönemdeki şiiirlerin etkisinden ve üslubundan kurtulma çabasına girmişlerdir. Şükrî de Batılıların yenilik hareketinden sonra, kendine yepyeni bir metot çizmiştir. Bu, ne klasik dönemin ne de modern dönemin başındaki diriliş şairlerin öncüsü sayılan Bârûdî'nin çizdiği metottur. Şükrî, şiiir için yeni vezin ve kafiye icat etmiş ve şiiirin üslubunda değişikliğe gitmiştir. Her iki mısra da, kafiye değiştiren tekerleme şiiiri kullanmıştır. Şükrî, Batılılar tarafından Mürsel Şiiir (Serbest Şiiir) olarak bilinen, şairin vezne bağılı kalıp kafiye bağılı kalmadığı yeni bir şiiir türünü ortaya koymaya çalışmıştır. Nitekim "*Đav'ü'l-fecr*" adlı divanını, gerek antik gerek yakın dönemde ele alınan şiiirlerden farklı ele almıştır. Tüm bunlarla birlikte onun, tamamen eski üsluptan ayrıldığı da söylenemez. Çünkü daha sonra ele aldığı altı şiiir kitabında, eski şiiir üslubunu kullanmayı ve onlardan ilham almayı tercih etmiştir.³⁴

Bu dönemin diğ er önemli isimlerinden İbrâhîm el-Mazinî ve Abbâs Mahmûd el-Akkâd da Şükrî'nin, şiiir için açtığı bu yenilik yolunu takip etmişlerdir. Bu iki isim, yukarıda zikredilen metotta yazılar yazmış ve şiiirlerini Bârûdî ve onun talebelerinin ele al-

³³ Muhammed Mendür, *eş-Şi'ru'l-Mısrî ba'de Şevkî*, ts., 91-120; Dayf, *el-Edebü'l-'Arabiyyü'l-mu'âşır*, 59-60, 128-135; Halis Dede, *Sarf İlminde el-Mâzini ve et-Tasrif Adlı Eseri*, ed. Ali Sevdî - Mehmet Nuri Ayyıldız (Ankara: Sonçağ Akademi, 2021), 7-18.

³⁴ Şükrî, *Đivân*, 7-68; Mendür, *eş-Şi'ru'l-Mısrî*, 91-120; Dayf, *el-Edebü'l-'Arabiyyü'l-mu'âşır*, 59-61.

dıklarıyla karşılaştırmışlardır. Şiir için seçtikleri yeni metotlarının daha iyi olduğunu, hararetle savunmuşlardır. Akkâd, Şükrî'nin şiir divanının ikinci cildine yazdığı mukaddimede bunu şu ifadelerle dile getirmektedir: “Şükrî'nin bu kitabını ele alan kimse, şiire dair en güzel şeyleri bulur. Bu sayfalarda; tefekkür edenin bakışını, ibadet edenin secdesini, aşğın nazarını, kederlinin iç çekişini, kızgının çılgınlığını, üzgün kimsenin gözyaşlarını, alaycı gülümsemeyi, memnuniyetin sevincini, kızgınlığın somurtmasını, bitap düşmenin ümitsizliğini ve umudun sıcaklığını bulur.” Akkâd, bu görüşüyle Şükrî'nin yeni şiir metodunun çerçevesini çizmiştir. Akkâd'ı bu ifadeleri, ne derece Şükrî'nin şiirlerinden etkilendiğini göstermektedir. Şükrî, şiirlerinde mili ve siyasi devrimlerden, şiddet dolu bir üslupla değil daha duygulu, dingin ve alçak bir üslupla duygularını ve bu yörüngedeki olayları dile getirmiştir.³⁵

Bu dönemin diğer önemli isimlerinden Mâzinî de yeni akımın metoduna uygun şekilde şiirler ele almaya başlamıştır. Mâzinî'nin ele aldığı şiir divanına mukaddime yazan Akkâd, onun yeni metodunu etraflıca anlatmıştır. Akkâd bu mukaddimede, müellifin insanın acılarını, ıstırabını ve hüznünü nasıl betimlediğini açıklamıştır. Burada, şiirin yeni kafiyelele ele alınma fikrini uzunca ele almış ve daha önceki nesilden olan Şevkî ve Hâfız'ın genel hayatı tasvir eden şiirlerini ve o dönemdeki şairleri beğenmediğini dile getirmiştir. Gerek Akkâd ve gerekse Mâzinî, yayınladıkları birçok yazılarında, diriliş şairlerini ve onların şiirlerini yermiş ve kendi şiir üsluplarının daha güzel olduğunu ifade etmişlerdir.³⁶

Mâzinî, diriliş şairlerin klasik şairleri ölçü alan üslubuyla alay etmiştir. O, diriliş şairlerinin, gerçek psikolojik duygularını

³⁵ Abdurrahman Şükrî, *Divânü 'Abdurrahmân Şükrî*, ed. Fârûk Şûşe (Mısır: Hey'etü'l-'Amme lişuûni'l-Matâbi el-Emîra, 2000), 11-12; Dayf, *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır*, 62.

³⁶ İbrâhîm Abdulkâdir Mâzinî, *Divânü'l-Mâzinî* (Kahire: Müessesetu Hindâvî, 2012), 13-25; Akkâd, *Şu'arâ'u Mısır*, 8-20.

ve dönemlerinin hüznü ve karamsar ruhunu tasvir etmediklerini ifade etmiştir. Ona göre, bu şairlerin tek arzuları, sadece güzel bir beyit söylemektir. Ona göre, önceki nesil şairlerin dile getirdikleri beyitler, önceki şiirlerden türetilmiş, anlam bakımından intihal şiirlerdir. Mâzinî, “Ukâz” adlı gazetede yayımladığı makale dizisinde, Hâfız İbrâhîm’i sert bir biçimde eleştirmiş ve geniş biçimde yeni ile önceki dönem şiirinin karşılaştırmasını yapmıştır. Burada, kendi dönemindeki yeni nesil şiirlerin hüznü, acı ve korku gibi insanın gerçek duygularını aktardığı için daha üstün olduğu bildirmiştir. Önceki nesilden Hâfız’ın şiirlerinin ise ruha sirayet etmeyen günlük siyasi veya gazete şiiri gibi zayıf ve uydurma şiir olduğunu bildirmiştir. Akkâd ve Mâzinî beraber ele aldıkları “*Divân*” adlı kitaplarında ise Akkâd, Ahmed Şevkî’nin şiirlerini yermiştir. Yakın dönem Arap edebiyatı araştırmacılarından Şevkî Dayf, diriliş şairleri ile yeni nesil şairlerin görüşlerini aktarmış ve her iki akımın da modern şiire önemli katkıda bulunduğunu ifade etmiştir. Dayf, yeni nesil şairlerin önceki nesil ile ilgili sert eleştirisini beğenmemiş ve her dönemin kendine özgü düşüncelerinin olmasının tabii olduğunu ifade etmiştir.³⁷

3.1. Apollo Edebiyat Ekolu

20. yüzyılda, Mısır’ın gerek kendi içindeki edebi dinamiklerin ve gerek Batı edebiyatının etkisiyle, çeşitli edebi şiir mektepleri ve grupları oluşmaya başlamıştır. Şiir için oluşturulan edebi ekoller, bir yandan modernleşmenin yerini sağlamlaştırmış diğer taraftan da yeni fikir ve üslupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Edebiyat için oluşturulan müesseseler sayesinde, Mısır’da şiir ve şairin konumu bir hayli artmıştır. İşte bu kuruluşlardan biri de, Apollo Edebiyat Ekolu’dur. Grubun öncüsü, lideri, fikir babası ve savunucusu Ahmed Zekî Ebû Şâdî’dir (1892–1955). Ebû Şâdî’nin kafasında yıllar boyunca bir şiir müessesesi-

³⁷ Abbâs Mahmûd Akkâd - Mâzinî İbrâhîm Abdulkâdir, *ed-Dîvân fî l’-edebi ve’n-Nakd* (İngiltere: Müessesetu Hindâvî, 2017), 11-175; Dayf, *el-Edebü l’-Arabîyyü l’-mu’âşır*, 64-69.

ni kurmak vardı. Nihayet 1932 yılında hareketin liderliğini Ahmed Şevkî'ye dayandırarak bu ekolu oluşturmuştur.³⁸

Kuruluşundan kısa bir süre sonra, Ahmed Şevkî vefat edince grubun başına Hâil Mutrân geçmiş ve derginin editörlüğüne ise Ebû Şâdî getirilmiştir. Grubun başta Mısır olmak üzere dünyanın birçok yerinden, edebiyata ve şiire gönül veren birçok üyesi bulunmaktaydı. Bu grubun üyeleri arasında; Ahmed Muharrem (1877-1945), Hasan Kamil es-Sayrafî (1908-1984), İbrâhîm Nâcî (1898-1954), Ahmed eş-Şâyeb (1896-1971), Mahmûd Ebû'l-Vefâ (1900-1979), Ahmed Dayf (1880-1945), Alî Muhammed Tâhâ (1901-1949), Muhammed Sâdık (1895- 1950), Kâmil Keylânî (1897-1959), Seyyid İbrâhîm (1897-1994), Mustafâ Abdüllatîf es-Sahartî (1902-1983), Muhtâr el-Vekîl (1911-1988), Sâlih Cevdet (1912-1976), Abdülazîz el-Atîk (1906-1976), Abdüllatîf en-Neşâr (1895-1972), Muhammed Abdülmü'tî el-Hemşerî (1908-1938), Mahmûd Hasan İsmâil (1910-1977), Abdülhamîd ed-Dîb (1898-1943), Muhammed Abdülğânî Hasan (1907-1985) gibi birçok ünlü şair ve edebiyatçı bulunmaktaydı.³⁹

Apollu Edebiyat Ekolu kurulunca, Mısır'da şiire merak sarıran birçok genç şair ve yazar, bu gruba üye olmuştur. Bu cemiye-tin fikirlerini, Arap dünyasında türünün ilk dergisi olan Apollo Dergisi dile getiriyordu. Bu dergi, yalnızca şiire adanmıştı. Bu ekol, belli bir şiir okuluna dayanmıyor bilakis, şiirdeki her yeniliği teşvik ediyordu. Üyelerin üzerinde anlaştıkları tek şey, şiirin eskinin prangasından kurtulup yenilenmesidir. Ebû Şâdî, bu ekolun amacını şu ifadelerle dile getirmiştir: “Grubun tüm üyelerinin hemfikir olduğu şey; iyi ve asil olan şiirin, şairin duygularını doğru ve sanatsal bir şekilde ifade etmeli ve sıradan, basmakalıplardan ve tekrarlardan oluşmamalıdır”. Daha sonra sözlerini şöyle özetlemiştir: “Bu tanımın yol göstermesiyle, şiir okullarının ve

³⁸ Kemâl Neş'et, *Ebû Şâdî ve hareketü't-tecdîd fi'ş-şi'ri'l-'Arabîyyi'l-hadîs* (Kahire: Dârü'l-Kutübi'l-'Arabî, 1967), 407-408.

³⁹ Mendür, *eş-Şi'ru'l-Mısrî*, 124-125.

kuruluşlarının Apollo ekolünün bayrağı altında toplanması mümkün olacaktır”. Ona göre Apollo Okulu, tüm zamanların en zengin şiir okuludur. Bu cemiyetin ismi altında toplanan şairler, çeşitli uzmanlıklarla donatılmıştır. Dolayısıyla ele aldıkları şiirleri de farklı konularla ilgilidir. Şiirleri sembol, sürrealizm, romantizm ve realist gibi farklı konuları içermekteydi. Bu şairlerin her biri, farklı düşünce yapısına sahip kimselerdi.⁴⁰

Ebû Şâdî, Apollo ismini tercih etmesinin nedenini ve hedefini, aynı isimle yayınladığı derginin ilk sayısında izah etmiştir. O, bu ismi Yunan mitolojisinden ödünç aldıklarını ifade etmiştir. O, Yunan mitolojisine göre Apollo güneş, şiir ve musiki gibi birçok şeyin tanrısı sayılmakta olduğunu ve bu ismin daha evrensel olduğundan böyle bir ismi tercih ettiğini detaylı bir biçimde izah etmiştir. Hedeflerinin ise, şiiri ve şairi yüceltmek olduğunu ve herhangi bir mezhebi veya şiir doktrinini ön plana çıkarmak olmadığını, aksine Mısır şiirine ait tüm şair ve şiirlerine yer vermek olduğunu ifade etmiştir.⁴¹

Bu dönemin şairleri, önceki iki döneme nispeten daha şanslıydılar. Çünkü dönemin edebiyatçı ve şairleri, üniversite ve matbaa sayesinde Batı edebiyatını, yeni neslin edebi yazılarını, Muhammed Hüseyin Heykel (1888-1956), Tâhâ Hüseyin (1889-1973), Akkâd ve İbrâhîm el-Mâzinî gibi pek çok ismin edebiyat üzerine yayınladığı yeni görüşlerini tanıma fırsatı elde etmişlerdi. Önceki iki kuşak, bunlar kadar şanslı değildi. Çünkü onları yönlendirecek, belli bir edebi modelleri bulunmamaktaydı.⁴² Bu nedenle diriliş ve yeni nesil şairleri, ilk kez kendi modellerini önerdiler. Bu dönemin şairlerinin bir üçüncü modelleri ise Kuzey Amerika’ya göç eden Halîl Cibrân (1883-1931), İliyyâ Ebû Madî (1889-1957), Nesîb Arîda (1887-1946), Mihail Nuayme (1889-1988) gibi önemli Arap şairlerdi. Amerika’ya göç eden ve Meh-

⁴⁰ Dayf, *el-Edebü'l-‘Arabiyyü'l-mu‘âşır*, 70-71.

⁴¹ Mendûr, *eş-Şi‘ru'l-Mısrî*, 126.

⁴² Mendûr, *eş-Şi‘ru'l-Mısrî*, 126-127.

cer şairleri diye nitelenen bu şairler, özellikle Batı Romantizm şiirin gelişimine katkıda bulunmuştur. Fakat bir başka açıdan ise, Kuzey Amerika'ya göç eden bu şairlerin, doğadan ve kaybettikleri vatanlarından sık sık bahsetmeleri ve çoğu zaman hayat ve onun kötülüklerini ve derin üzüntülerini dile getirmeleri, yeni nesil tarzıyla geliyordu.⁴³

Şevkî Dayf, Ebû Şâdî ve Apollo grubunu, birçok eğilime sahip ve her türden çiçek toplayan arı misali, farklı akımlardan beslenen şairler olarak görmektedir. Şevkî Dayf bunu şöyle dile getirmektedir: “Batı dünyasında gelişen farklı modeller ve buna eşlik eden Batı edebiyatının geniş bilgisi, Arap dünyasında ve özellikle Mısır'daki şairlerin duygularında bir tür karışıklığa neden olmuştur. Bu eğilimin en iyi temsilcisi, Ebû Şâdî'dir. Çok sayıdaki şiir kitabıyla, adeta şiir ansiklopedisi yayınlayan “Dâire-tü Ma'ârif” kitabevine benzemektedir. O, bazen aşkın ve tabiatın içinde yüzerken birdenbire pazara ve caddelere iniş yapmaktadır. Bazen de Olympus dağlarına çıkıp Yunan mitolojisinden ve ef-sanelerinden ilham alırken birden bire yeni modern ulaşım araç-larından ilham almaya başlamıştır. Yine, Arap ve İslam tarihinden ve onun antik tarihi eserlerinden bahsederken aniden pazar-daki satıcılardan bahsetmiştir. Aynı şekilde, ulusal ve milli yöne-lişlere dönmüşken birden bireysel ve ulusal yöne eğilim göster-miştir. Onun şiirleri tek bir konuya yönelik olmadığı gibi tek bir üslupla da ele alınmamıştır. O, herhangi bir gruba sahip olmamış, bunun yerine tüm ekollerden nemalanmayı fırsat bilmiştir. Bu yüzden birçok şair, onun yolunu takip etmiştir”.⁴⁴

Ebû Şâdî ve onu takip eden şairlerin hedefi, herhangi bir grubu örnek almak değil, aksine hem Batıdan hem de önceki diriliş ve yeni neslin şiirlerinden yararlanmaktır. Fakat ne var ki belli bir dönem sonra bunların şiirlerine, keskin bir romantizm egemen olmuştur. Bunun nedeni, Avrupa veya mehcer şairlerin-

⁴³ Dayf, *el-Edebü'l-'Arabiyyü'l-mu'âşır*, 71-72.

⁴⁴ Dayf, *el-Edebü'l-'Arabiyyü'l-mu'âşır*, 72-73.

den esinlendiklerinden ötürü değildir. Apollo Edebi Ekolu, karanlık bir dönemden geçiyordu. İşgalci ve egemen manda güçleri sayesinde Mısır, demir yumrukla yönetiliyordu. Şairler susturulmuş ve hürriyetleri elinden alınmıştır. Bu yüzden, şairler içine kapanmış, hüznü ve kederlerini şiirlerine akıtmışlardır. Bu dönemde ele alınan Ebû Şâdî'nin “eş-Şa'le ve “Fevke'l-'Ubâb, İbrâhîm Nâcî'nin “Min vara'i'l-ğamâm”, Alî Muhammed Tâhâ'nın “el-Mellâhu't-Tâih”, Hasan Sayrafî'nin “el-Elhânü'd-Dâ'ah, Mahmûd Ebû'l-Vefâ'nın “el-Enfâsü'l-Muhtarakah” adlı şiirleri, romantizme örnek önemli şiirlerden bazılarıdır.⁴⁵

4. Modern Dönemde Mısır'da Gelişen Farklı Şiir Türleri

İkinci dünya savaşı ve İngiliz işgalinin felaketinden sonra Mısır halkı zor bir süreçten geçiyordu. Bir de o dönemde yaygınlaşan kolera salgını, özellikle fakir birçok kimsenin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Siyasi olarak da çalkantılı bir süreçten geçmekteydi. Bir taraftan, Arap ülkelerin İsrail ile savaşı başlamış diğer taraftan, insanlar hükümetin baskısına maruz kalmıştır. Tam da böyle bir dönemde, Mısır'ın sömürgecilere karşı devrimi başlamıştır. Devrim hareketleriyle birlikte, sosyal adalet ve milli mücadele dönemi başlamış ve halk, İngiliz sömürgesinden kurtulma çabasına girmiştir. İfade edilen durumlar ile bunun gibi birçok sıkıntılı olaylar, Mısır şiirinin muhtevasının genişlemesine sebep olmuştur. Şairler, özgür ve erdemli bir yaşama ulaşmak için Arap toplumunun ruhundaki tüm endişe ve hırsı tasvir etmeye çalışmıştır. Şairler, sömürgecilerle psikolojik çetin bir savaşa girerek, adeta Mısır devriminin ateşini körüklemişlerdir. Halkın genelini ilgilendiren ve derin izler bırakan çetin havadislerden sonra şairler, “Toplumsal Duygu Şiirleri”ni kaleme almaya başlamışlardır.⁴⁶

⁴⁵ Dayf, *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır*, 73.

⁴⁶ Muhammed Mendür, *Fennü's-şî'r* (İngiltere: Müessesetu Hindâvî, 2017), 41-42; Dayf, *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır*, 75-76.

Mısır'da, zorluk ve sıkıntıların akabinde oluşturulan Toplumsal Duygu Şiir türünün benzerlerine, bir önceki nesilde de rastlamak mümkündür. Bunun kökeni, diriliş şairlerine dayanmaktadır. Onlar, vatanla ilgili duygularını şiirlerine yansıtmışlardır. Fakat bu şiir türü, ikinci dünya savaşından sonra yayılmaya başlamıştır. Şair, tek başına değil, toplumla beraber yaşamaktadır. Dolayısıyla yaşadığı sosyal çevresinin duygularını şiirine yansıtacaktır. Öyle ki, bu dönemde ele alınan kişisel duygu içeren şiirlerde bile toplumsal duygu şiirlerinin etkisini görebilmekteyiz. Bu durum, önceki dönem diriliş, yeni nesil ve Apollo grubu şiirlerini ortadan kaldırdığı anlamına gelmemektedir. Özellikle birçok genç şair, bu şiir türüne rağbet etmiştir. Bazıları da buna pek ilgi göstermemiş ve önceki nesillerin yolunda gitmeyi tercih etmişlerdir.⁴⁷

Birinci dünya savaşı ile ikinci dünya savaşı arasında gelişen şiir türlerinden biri de, 'İşaret ve Sembol Şiir'idir. Özellikle Lübnan'da yaygın olan bu tür, nispeten Mısır şiirine de sirayet etmiştir. Bu şiir türü, derin duyguların ifade edildiği, daha kapalı ve gizemli anlamlar içeren şiirlerdir. Öyle ki bazen şiiri anlamak, adeta bir bilmeceyi çözmeye benzeyebilmektedir. Arap beldelelerinde ortaya çıkan bir diğer şiir türü ise 'Sürrealist' eğilim sahibi kimselerin ele aldığı şiirlerdir. Bu şiir türü, Batı'da psikolojideki yeni görüşler ile duygu ya da bilinçaltı hakkında söylenenlerin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Bu akımın şairleri, bastırılmış duygularını, ateşli bir biçimde gösterme çabasına girmişlerdir.⁴⁸

Mısır'da ele alınan modern şiirin, şekil ve imge bakımından ikiye ayrıldığını söyleyebiliriz. Birincisi, geleneksel kültür şiirinin yansıması olan manzum şiir türüdür. Bu şiirin imgesi, kafiye ve vezin bakımından kültürel şiiri temsil etmektedir. İkincisi ise, Batı şiir şekline dayanan Özgür (Hür), Mürsel gibi yeni şiir türleridir. Şair, bu tür şiirlerde beytin kafiye, vezin veya aruz ölçüsü-

⁴⁷ Mendür, *Fennü's-Şi'r*, 41-75; Dayf, *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır*, 75-77.

⁴⁸ el-Ceyûsî, *el-İtticâhat ve'l-ḥarakât*, 501-506.

nü farklı biçimlerde değiştirmektedir. Hatta bazı şairler, tamamen kafiyeleri devre dışı bırakmışlar. Bu dönemde Arap beldelerinde ve özellikle Mısır'da 'Temsili (Tiyatro) Şiir' ve 'Hikâye Şiir' biçiminde iki şiir türü ortaya çıkmıştır. Şairler, şiir tecrübelerini bu yönere sevk etmişlerdir. Temsili şiirin önde gelen ismi, Ahmed Şevkî'dir. Batı'da öğrendiği bu türü, başarılı bir biçimde Arap şiirine uyarlamıştır. Halîl Mutrân ve Ebû Şâdî ise Hikâye şiirinin önemli isimlerindendir. Mutrân, Batı şiirlerinden esinlenerek ele aldığı bu şiir türünü, başarılı bir şekilde Arap şiirine yansıtmıştır.⁴⁹

Sonuç

Modern dönemde, Mısır'da ortaya çıkan şiirin kökleri, on sekiz ile on dokuzuncu yüzyılın başına dayanmaktadır. Modern dönemde, edebiyat ile ilgili atılan adımlar, Arap şiirinin ivme kazanmasına sebep olmuştur. 18. yüzyılda, gerek Irak, Lübnan ve Suriye'de ve gerekse Mısır'da özellikle Ezher Üniversitesinde, hem edebiyat hem de diğer birçok alanda ilmi çalışmalar yapılmaktaydı. Mısır'da, daha çok geleneksel bir eğitim sistemi hâkimdi. Bundan dolayı Mısır, birçok beldedeki ilim talebelerin ilk uğrak yeri idi.

Mısır'ın Napolyon tarafında işgal edilmesiyle Mısır, her anlamda farklı bir yöne evrilmiştir. Mısırlılar, daha önce hiç bilmedikleri bir medeniyetle karşı karşıya kalmıştır. Bu işgal, birçok bilimsel çalışmaya öncülük etmiş ve farklı uzmanlık alanların oluşmasına vesile olmuştur. Özellikle matbaanın kurulması ve gazetelerin basılması, bilim için bir devrim niteliği taşımıştır. Bu sayede Mısırlılar, İbn Mukaffâ, Câhiz ve İbn Haldûn gibi bilim insanlarının, daha sade ve özgün yazılan eserlerine muttali olma şansını bulmuşlardır. Bu dönemde, Batı dünyasından Mısır'a birçok bilim insanı gelmiş ve yine değişik alanlarda eğitim görmek amacıyla birçok insan da ilmi çalışmalar için Mısır'dan Ba-

⁴⁹ Dayf, *el-Edebü'l- 'Arabiyyü'l-mu'âşır*, 77-82.

tiya göçmüştür. Böylece, edebiyatçılar ve şairler farklı türden edebi eserlere muttali olmuşlardır. Şairler, hem yabancı hem de klasik dönemdeki özgün eserlerle tanışma fırsatı bulmuşlardır.

Mısır'da yapılan reform hareketleri etkisini, 19. yüzyılın yarısından itibaren vermeye başlamıştır. Bu dönem, aynı zamanda hem edebiyat hem de şiir için modern dönem sayılmaktadır. Her yönüyle, şiirlerine modern dönemin ruhunu yansıtan ilk isim, Mahmûd Sâmî el-Bârûdî'dir. Onu, diğer şairlerden farklı kılan şey, kendisine klasik şiirleri ölçü alması ve şiirlerine özgün kimliğini yansıtmasıdır. O, daima Mısır halkının yanında yer almış ve onların hislerine tercüman olmuştur. Bârûdî, bu anlamada birçok hareketin öncüsü olmuştur. Yaşadığı dönemdeki önemli bir olayı veya günlük hayata dair bir konuyu onun şiirinde görebilmek mümkündür. Bârûdî'nin izini takip eden diğer önemli şairler; Ahmed Şevkî, Hâfız İbrâhîm ve Halîl Mutrân'dır. Muha-fazakâr şairler diye adlandırılan bu üç isim, Bârûdî'nin açtığı modernizm yolunda sağlam adımlarla yürümüşlerdir. Birçok şair de bu açılan modernizm yolunda ilerlemiştir. "Diriliş ve Rönesans Şairler"i denilen bu kimseler, bazen Batı edebiyatından bazen de iç dinamiklerinden ilham alarak dönemin ruhunu yansıtan modern türden şiirler ele almışlardır.

Modern dönemin gelişen evrelerinde ise, daha çok İngiliz kültüründen ilham alarak şiirler ele alan yeni nesil şairlerini görmekteyiz. Bu nesil, şiirin, özel olmaktan çok genel insani duyguları belirtmesi gerektiğini savunmuşlardır. Abdurrahmân Şükrî, İbrâhîm el-Mazinî ve Abbâs Mahmûd el-Akkâd bu dönemin en önemli isimleridir.

Modern dönemde, Mısır'da birçok edebi ekol oluşturulmuştur. Bu ekollerin en önemlilerden ve ses getirenlerden biri, Apollo Edebiyat Ekolu'dur. Apollo, 20. yüzyılda hem kendi kültürel birikiminden hem de Batı edebiyatından esinlenerek farklı mezhep ve meşrebe ait şairleri bir araya toplamıştır. Ekolün lideri Ahmed Zekî Ebû Şâdî, 1932 yılında liderliğini Ahmed Şevkî'ye

dayandırarak bu ekolu oluşturmuştur. Bu ekolun en önemli icraatı, kendi adıyla oluşturdukları dergileridir. Bu dergi, tüm kesimlere ve üsluplara ait şiirleri yayınlamaktaydı.

Modern dönemde, edebi ekollerde yetişen şairler birçok farklı türden ve imgelerden şiirler ele almışlardır. Romantizm Şiiri, Toplumsal Duygu Şiirleri, İşaret ve Sembol Şiiri, Hikâye Şiiri ve Temsili (Tiyatro) Şiir bu dönemde gelişen en önemli şiir türleridir. Aynı şekilde, şekil ve üslup bakımından da Mürsel, Hür (özgür) şiir türü gibi farklı şekillerde yazılan şiir türüne rastlamak mümkündür. Bu yeni şiir türleri, zaman zaman kafiye ve vezinlerden kopma eğilimi göstermiştir. Modern dönemde Mısır'da gelişen farklı şiir türleri, tüm eleştirilere rağmen şiiri yeni bir boyuta taşımış ve onu geniş bir çehreye kavuşturmuştur. Diğer Arap ülkeleri ise şiirin modernleşmesi konusunda Mısır'ı rol model kabul etmişlerdir.

Kaynakça

- Abdurrahman Şükrî. *Dîvânü 'Abdurrahmân Şükrî*. ed. Fârûk Şûşe. Mısır: Hey'etü'l-'Amme lişuûni'l-Matâbi el-Emîra, 2000.
- Abûd, Mârûn. *er-Ruûs*. Beyrut: Dârü'l-Mekşûf, 1959.
- Abûd, Mârûn. *Ruvvâdu'n-Nahhdati'l-Hadîse*. Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-melâyîn, 1952.
- Akkâd, Abbâs Mahmûd. *er-Raḥḥaleh (Kâf), Abdurrahmân el-Kevâkibî*. Kahire: el-Meclisü'l-A'lâ liri'âyeti'l-funûn ve'l-Âdâbi ve'l-'Ulûmi'l-İctimâ'yye, 1959.
- Akkâd, Abbâs Mahmûd. *Şu'arâ'u Mısır ve bâtuhum fi'l-ceyli'l-mâdî*. Kahire: Mektebetü'n-Nahdati'l-Mısriyye, 1950.
- Akkâd, Abbâs Mahmûd - İbrâhîm Abdulkâdir, Mâzinî. *ed-Dîvân fi'l-edebi ve'n-Nakd*. İngiltere: Müessesetu Hindâvî, 2017.
- Annânî, İbrâhîm. *Ḥicru Reşîd ve İlmü'l-Mısriyyât (Dirâsât fi'l-luḡati'l-Mısriyyeti'l-kadîme ve rumûzihâ)*. Kahire: Dârü'l-Kutüb, 1999.

- Awwad, M. Rami - Dede, Halis. *Zühd Öğüt ve Hikmet Bağlamında Arap Şiirinden Seçme Kasideler*. ed. Ali Sevdî. Ankara: Sonçağ Akademi, 2022.
- Ceyûsî, Selmâ el-Hadrâ el-. *el-İtticâhat ve'l- ħarakât fi 'ş-şî'ri 'l-'Arabîyyi 'l-ħadîs*. çev. Abdülvâhid Lü'lü. Beyrut: Merkezu Dirâsâtî'l-vahdeti'l-Arabîyye, 2007.
- Çetin, Atilla. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44 Cilt. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995.
- Dayf, Şevkî. *el-Bârûdî: Râ'idü 'ş-şî'ri 'l-ħadîs*. Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, 1964.
- Dayf, Şevkî. *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır fî Mışr*. Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, 1957.
- Dayf, Şevkî. *Şevkî şâ'irü'l-'aşri 'l-ħadîs*. Kahire: Mektebetü'l-Üsra, 2010.
- Dede, Halis. *Sarf İlminde el-Mâzinî ve et-Tasrîf Adlı Eseri*. ed. Ali Sevdî - Mehmet Nuri Ayyıldız. Ankara: Sonçağ Akademi, 2021.
- Desûkî, Ömer. *Mahmûd Sâmi el-Bârûdî*. Mısır: Dârü'l-Ma'ârif, 1953.
- Heykel, Ahmed. *Tatavvuru'l-edebi'l-ħadîs fî Mışr (Min evâili 'l-ħarnî't-tasî' 'aşara ilâ kıyâmi 'l-ħarbi 'l-Kübrâ es-saniye*. Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, ts.
- Hüseyin, Tâhâ. *Min edebinâ el-Mu'şır*. Kahire: Müessesetu Hindâvî, 2012.
- Kocabıyık, Halil İbrahim. "Arap Dilinde Okuma Kavramı". *Kilitbahir Dergisi* 17/110 (2020), 110-142.
- Kocabıyık, Halil İbrahim. "Ebû Hayyân ve el-Bahru'l-Muhît Adlı Tefsîri". *Akademik Platform Dergisi* 3/2 (2019), 195-208.
- Kocabıyık, Halil İbrahim. "Ebû Hayyân ve El-Bahru'l-Muhît Adlı Tefsîri (II)". *Akademik Platform Dergisi* 3/3 (2019), 378-388.

- Mâzinî, İbrâhîm Abdulkâdir. *Dîvânü'l-Mâzinî*. Kahire: Müessesetu Hindâvî, 2012.
- Mendûr, Muhammed. *eş-Şi'ru'l-Mısrî ba'de Şevkî*, ts.
- Mendûr, Muhammed. *Fennü's-şi'r*. İngiltere: Müessesetu Hindâvî, 2017.
- Mutrân, Halîl. *Dîvânü'l-Halîl*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru Mârûn 'Abbûd, 1977.
- Neş'et, Kemâl. *Ebû Şâdî ve hareketü't-tecdîd fî's-şi'ri'l-'Arabîyyi'l-ḥadîṡ*. Kahire: Dârü'l-Kutûbi'l-'Arabî, 1967.
- Şeyâl, Cemaluddîn eş-. *Rifâa et-Tahtâvî (Ze'îmu'n-nahḍati'l-fikriyye fî 'aşri Muhammed Alî)*. İngiltere: Müessesetu Hindâvî, 2020.
- Şidyâk, Fâris. *Kenzü'r-regâ'ib fî münteḥabâti'l-Cevâ'ib*. 7 Cilt. Astana: Matba'atü'l-Cevâ'ib, 1292.
- Şükrî, Abdurrahman. *Dîvânü 'Abdirrahmân Şükrî*. İngiltere: Müessesetu Hindâvî, 2017.
- Tahtâvî, Rifâa Râfî' et-. *Taḥlîşü'l-ibrîz fî telḥîşi Bârîz*. Kahire: Müessesetu Hindâvî, 2011.
- Yesû'î, Levîs Şeyhû el-. *el-Âdâbü'l-'Arabîyye fî'l-karn't-tasi' 'aşar*. 4 Cilt. Beyrut: el-Matba'atü'l-Kâsûlikiyye, 1924.
- Zeydân, Corcî. *Târîḫü âdâbi'l-luḡati'l-'Arabîyye*. 5 Cilt. Kahire: Müessesetu Hindâvî, 2013.